

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
ABSTRACT	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 นิยามคำศัพท์	4
1.3 คำสำคัญ	5
1.4 วัตถุประสงค์	5
1.5 สมมติฐานการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.7 ระเบียบวิธีการศึกษา	6
1.8 ขอบเขตการวิจัย	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	8
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับลักษณะเศรษฐกิจ-สังคมที่ส่งผลต่อองค์ประกอบพื้นฐานในการก่อรูปของเมือง	8
2.1.1 ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน	8
2.1.2 ทฤษฎีเรื่องกำเนิดและพัฒนาการของเมือง	10
2.1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเมืองบริวาร	11
2.2 สาเหตุ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ-สังคมที่ส่งผลต่อพัฒนาการของเมืองบริวาร-จังหวัดเชียงใหม่	15
2.2.1 การตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น	15
2.2.2 การผสมผสานทางวัฒนธรรม	18

2.2.3	โครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมเมืองและการขยายตัวของเมือง	19
2.2.4	คติความเชื่อในแง่เศรษฐกิจ-สังคม ที่ส่งผลต่อกำเนิดและพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่	22
2.2.5	องค์ประกอบของโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ-สังคมของเมืองบริวารจังหวัดเชียงใหม่	24
2.3	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
บทที่ 3	ภูมิหลัง ความสำคัญ และลักษณะของพื้นที่	54
3.1	ข้อมูลเบื้องต้นของเมืองเชียงใหม่	54
3.2	พัฒนาการของเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวาร จากการเปลี่ยนแปลง - ของลักษณะเศรษฐกิจ-สังคม	55
3.2.1	เศรษฐกิจ-สังคมเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวารก่อนการ - ปรับเปลี่ยนสู่ระบบทุนนิยม (ก่อนพ.ศ. 2442)	55
3.2.2	เศรษฐกิจ-สังคมเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวารยุคปรับเปลี่ยน - สู่ระบบทุนนิยม (พ.ศ. 2442-2504)	63
3.2.3	เศรษฐกิจ-สังคมเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวารยุคเร่งรัดพัฒนา - ชนบท (พ.ศ. 2504-2524)	67
3.2.4	เศรษฐกิจ-สังคมเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวารยุคเกษตรพาณิชย์ - และอุตสาหกรรม (พ.ศ. 2525-2544)	70
3.2.5	เศรษฐกิจ-สังคมเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวารยุคการท่องเที่ยว - และเทคโนโลยี (พ.ศ. 2544-2558)	75
3.3	ข้อมูลทั่วไปของเมืองแมริม	79
3.3.1	ข้อมูลเบื้องต้นของเมืองแมริม	79
3.3.2	ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน	80
3.4	ข้อมูลทั่วไปของเมืองสันทราย	85
3.4.1	ข้อมูลเบื้องต้นของเมืองสันทราย	85
3.4.2	ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน	86

3.5	ข้อมูลทั่วไปของเมืองคอยสะเก็ด	87
3.5.1	ข้อมูลเบื้องต้นของเมืองคอยสะเก็ด	87
3.5.2	ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน	89
3.6	ข้อมูลทั่วไปของเมืองสันกำแพง	95
3.6.1	ข้อมูลเบื้องต้นของเมืองสันกำแพง	95
3.6.2	ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน	96
3.7	ข้อมูลทั่วไปของเมืองสารภี	103
3.7.1	ข้อมูลเบื้องต้นของเมืองสารภี	103
3.7.2	ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน	104
3.8	ข้อมูลทั่วไปของเมืองหางดง จังหวัดเชียงใหม่	107
3.8.1	ข้อมูลเบื้องต้นของเมืองหางดง	107
3.8.2	ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน	108
บทที่ 4	ระเบียบวิธีการศึกษา	118
4.1	การสร้างระเบียบวิธีการศึกษา	118
4.2	ขอบเขตการศึกษา	119
4.3	เครื่องมือการศึกษา	122
4.4	ขั้นตอนและกระบวนการเก็บข้อมูล	123
4.5	ขั้นตอนและกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล	126
4.6	การอภิปรายและสรุปผลการศึกษา	128
บทที่ 5	อภิปรายผลของการศึกษา	129
5.1	กำเนิดและพัฒนาการของเมืองแมริม	130
5.2	กำเนิดและพัฒนาการของเมืองสันทราย	150
5.3	กำเนิดและพัฒนาการของเมืองคอยสะเก็ด	169
5.4	กำเนิดและพัฒนาการของเมืองสันกำแพง	196
5.5	กำเนิดและพัฒนาการของเมืองสารภี	216
5.6	กำเนิดและพัฒนาการของเมืองหางดง	234

บทที่ 6	สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	252
6.1	สรุปผลการศึกษา	252
6.2	ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษา	261
บรรณานุกรม		263
ภาคผนวก		271
ประวัติผู้เขียน		303

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1	ที่ตั้งเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวารของเมืองเชียงใหม่
ภาพที่ 2.1	แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานของ Bylund (1967)
ภาพที่ 2.2	แผนภูมิแม่เหล็ก 3 อัน และแนวคิดการออกแบบจากเมืองแบบอุทยานนคร
ภาพที่ 2.3	การจัดลำดับของศูนย์กลางชุมชนตามทฤษฎีว่าด้วยศูนย์กลางชุมชนและเขตอิทธิพลของการบริการสินค้าจากผู้ผลิตต่างๆ ในสินค้าตัวเดียวกัน
ภาพที่ 2.4	แผนที่การเดินทางของคาราวานพ่อค้าวัวต่างม้าต่างในพื้นที่ภาคเหนือและรัฐทางตอนเหนือล้านนา
ภาพที่ 2.5	แนวความคิดการวางระบบเมืองของผังภาคเหนือตามกลุ่มพื้นที่
ภาพที่ 2.6	พัฒนาการของผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ 2455-2556
ภาพที่ 2.7	การกระจายตัวของโครงการอสังหาริมทรัพย์ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่และเมืองบริวาร
ภาพที่ 2.8	การจัดรูปแบบผังเมืองเชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังรายรุ่งเรือง
ภาพที่ 2.9	ที่ตั้งเมืองบริวารของเมืองเชียงใหม่ในอดีต
ภาพที่ 2.10	แผนผังเครือข่ายระบบตลาดในพื้นที่เมืองเชียงใหม่
ภาพที่ 2.11	เส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงเขตการค้าระหว่างเมืองเชียงใหม่กับเมืองบริวาร
ภาพที่ 2.12	พัฒนาการของเรือนร้านค้าของชุมชนเมืองในพื้นที่ภาคกลางที่ต่อเนื่องกับภาคตะวันตกและตะวันออก
ภาพที่ 3.1	“ตลาดศักดิ์ศรี” พื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองแมริม ราวปี พ.ศ. 2550
ภาพที่ 3.2	ภูมิทัศน์เมืองบริเวณหน้าที่ว่าการเมืองแมริม ราวปี พ.ศ. 2510
ภาพที่ 3.3	เส้นทางคมนาคมและลักษณะอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรมบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1007 ราวช่วงปี.ศ. 2527-2530
ภาพที่ 3.4	ภาพทางอากาศถ่ายย่านการค้าเก่าเมืองสันกำแพง ปีพ.ศ. 2496 ที่แสดงให้เห็นถึงเรือนค้าที่สามารถพบเห็นได้ ตามเส้นทางสัญจรหลักของเมือง
ภาพที่ 5.1	แผนที่แสดงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเมืองที่สำคัญในย่านเศรษฐกิจเมืองแมริม
ภาพที่ 5.2	แผนที่แสดงภาพรวมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านเศรษฐกิจเมืองแมริม

ภาพที่ 5.3	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมก่อนปีพ.ศ. 2450	133
ภาพที่ 5.4	อนุสาวรีย์พญามังรายและศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเมืองแมริม	134
ภาพที่ 5.5	แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งชุมชนและศูนย์กลางด้านการปกครอง- ของเมืองแมริมตั้งแต่ก่อนปีพ.ศ. 2225-2560	135
ภาพที่ 5.6	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองแมริม ราวปีพ.ศ. 2450-2470	135
ภาพที่ 5.7	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมปีพ.ศ. 2470	137
ภาพที่ 5.8	ตัวอย่างอาคารเรือนแปที่ยังหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจเมืองแมริม	138
ภาพที่ 5.9	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองแมริม ราวปีพ.ศ. 2470-2500	138
ภาพที่ 5.10	ภาพตัวอย่างอาคารพาณิชย์ในย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมช่วงต้นปีพ.ศ. 2490	139
ภาพที่ 5.11	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมปีพ.ศ. 2500	141
ภาพที่ 5.12	ภาพตัวอย่างอาคารพาณิชย์ในย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมช่วงปีพ.ศ. 2490-2520	142
ภาพที่ 5.13	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองแมริม ราวปีพ.ศ. 2520-2540	143
ภาพที่ 5.14	ลักษณะภูมิทัศน์ย่านตลาดแมริมใต้ ลักษณะภูมิทัศน์ย่านตลาดแมริมเหนือและ ลักษณะภูมิทัศน์เขตที่อยู่อาศัยบนถนนภายในชุมชนที่แบ่งตลาดทั้งสองออกจากกัน	143
ภาพที่ 5.15	ลักษณะทางกายภาพของตลาดแมริมใต้ (ตลาดศักดิ์ศรี) ในปัจจุบัน	143
ภาพที่ 5.16	ภาพตัวอย่างอาคารพาณิชย์ในย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมช่วงปีพ.ศ. 2520-2560	144
ภาพที่ 5.17	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมปีพ.ศ. 2520	145
ภาพที่ 5.18	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองแมริมปีพ.ศ. 2540 และ 2560	146
ภาพที่ 5.19	แผนที่สรุปพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองแมริม	147
ภาพที่ 5.20	แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยและอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ-สังคมระดับเมือง ที่ส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐาน องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเมือง สถาปัตยกรรมเรือนค้าและอาคารพาณิชย์ของเมืองแมริม	148
ภาพที่ 5.21	แผนที่แสดงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเมืองที่สำคัญในย่านเศรษฐกิจเมืองสันทราย	150
ภาพที่ 5.22	แผนที่แสดงภาพรวมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านเศรษฐกิจเมืองสันทราย	151
ภาพที่ 5.23	แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งชุมชนและศูนย์กลางด้านการปกครอง- ของเมืองสันทรายตั้งแต่ก่อนปีพ.ศ. 2389-2560	152

ภาพที่ 5.24	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสันทราย ช่วงก่อนพ.ศ. 2442	153
ภาพที่ 5.25	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันทรายก่อนปีพ.ศ. 2442	154
ภาพที่ 5.26	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสันทราย ช่วงปลายพ.ศ. 2490	156
ภาพที่ 5.27	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันทรายปีพ.ศ. 2490 และปีพ.ศ. 2500	156
ภาพที่ 5.28	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันทรายปีพ.ศ. 2510	158
ภาพที่ 5.29	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้ำในย่านเศรษฐกิจเมืองสันทรายในช่วงปีพ.ศ. 2520 ที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรือนค้ำที่สร้างในช่วงปีพ.ศ. 2442 เป็นต้นมา	159
ภาพที่ 5.30	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสันทราย ช่วงปีพ.ศ. 2490-2525	160
ภาพที่ 5.31	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันทรายปีพ.ศ. 2530	161
ภาพที่ 5.32	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้ำในย่านเศรษฐกิจเมืองสันทราย ที่สร้างขึ้นในช่วงปีพ.ศ. 2525 เป็นต้นมา	162
ภาพที่ 5.33	ลักษณะภูมิทัศน์ด้านหน้าและด้านหลังของตลาดสันทรายหลวง	163
ภาพที่ 5.34	ลักษณะทางกายภาพภายในตลาดสันทรายหลวงในปัจจุบัน	164
ภาพที่ 5.35	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้ำในย่านเศรษฐกิจเมืองสันทราย ที่สร้างขึ้นในช่วงปีพ.ศ. 2530 และเป็นอาคารเรือนค้ำในรูปแบบกึ่งพักอาศัย	165
ภาพที่ 5.36	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสันทราย ช่วงปีพ.ศ. 2525-2560	165
ภาพที่ 5.37	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันทรายปีพ.ศ. 2560	166
ภาพที่ 5.38	แผนที่สรุปพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันทราย	167
ภาพที่ 5.39	แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยและอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ-สังคมระดับเมือง ที่ส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐาน องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเมือง สถาปัตยกรรมเรือนค้ำและอาคารพาณิชย์ของเมืองสันทราย	168
ภาพที่ 5.40	แผนที่แสดงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเมืองที่สำคัญ ภายในย่านเศรษฐกิจเมืองดอยสะเก็ด	170
ภาพที่ 5.41	แผนที่แสดงภาพรวมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านเศรษฐกิจเมืองดอยสะเก็ด	171
ภาพที่ 5.42	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองดอยสะเก็ดก่อนปีพ.ศ. 2440	173

ภาพที่ 5.43	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองคอยสะเก็ด ในช่วงปีพ.ศ. 2400-2440	174
ภาพที่ 5.44	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ดราวปีพ.ศ. 2440	175
ภาพที่ 5.45	ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของวัดพระธาตุคอยสะเก็ดและย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ด	176
ภาพที่ 5.46	ศาลเจ้าพ่อแสนอาจและสภาพแวดล้อมลักษณะบริเวณที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อแสนอาจ	177
ภาพที่ 5.47	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองคอยสะเก็ด ช่วงปีพ.ศ. 2440-2450	178
ภาพที่ 5.48	แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งชุมชนและศูนย์กลางด้านการปกครอง ของเมืองคอยสะเก็ดตั้งแต่อ่อนปีพ.ศ. 1932-2445 กระทั่งถูกพัฒนา เป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจ-สังคมในปัจจุบัน	179
ภาพที่ 5.49	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ดราวปีพ.ศ. 2480	181
ภาพที่ 5.50	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองคอยสะเก็ด ช่วงปีพ.ศ. 2450-2500	183
ภาพที่ 5.51	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ด ในช่วงปีพ.ศ. 2485-2500	184
ภาพที่ 5.52	บรรยากาศพิธีถวายพระเพลิงขุนผดุงคอยแดน ที่แสดงให้เห็นถึง ลักษณะอาคารเรือนค้าและอาคารพาณิชย์ย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ด บนถนนสายคอยสะเก็ด-สันกำแพง ในช่วงต้นปีพ.ศ. 2500	184
ภาพที่ 5.53	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ดราวปีพ.ศ. 2500	185
ภาพที่ 5.54	ลักษณะสภาพแวดล้อมของคลองชลประทานที่ไหลผ่าน ย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ด	186
ภาพที่ 5.55	ภาพภูมิทัศน์ของและลักษณะเรือนค้าบนถนนทางขึ้นวัดพระธาตุคอยสะเก็ด ปีพ.ศ. 2515	188
ภาพที่ 5.56	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ด ในช่วงปีพ.ศ. 2500-2520	188
ภาพที่ 5.57	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองคอยสะเก็ด ช่วงปีพ.ศ. 2500-2560	189
ภาพที่ 5.58	พัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ดราวปีพ.ศ. 2530	189

ภาพที่ 5.59	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ด ในช่วงปีพ.ศ. 2520-2540	191
ภาพที่ 5.60	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ดปีพ.ศ. 2560	192
ภาพที่ 5.61	ลักษณะภูมิทัศน์ย่านเศรษฐกิจ ลักษณะภูมิทัศน์ส่วนราชการ และลักษณะภูมิทัศน์เขตที่อยู่อาศัยของเมืองคอยสะเก็ด	193
ภาพที่ 5.62	แผนที่สรุปพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองคอยสะเก็ด	194
ภาพที่ 5.63	แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยและอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ-สังคมระดับเมือง ที่ส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐาน องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเมือง สถาปัตยกรรมเรือนค้าและอาคารพาณิชย์ของเมืองคอยสะเก็ด	195
ภาพที่ 5.64	แผนที่แสดงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเมืองที่สำคัญ ภายในย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพง	197
ภาพที่ 5.65	แผนที่แสดงภาพรวมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพง	198
ภาพที่ 5.66	บ่อน้ำเก่าของตลาดบ่อสร้าง บ่อน้ำโบราณที่ถูกสร้างเลียนแบบ ซึ่งตั้งอยู่ภายในวัดบ่อสร้าง และวัดบ่อสร้าง	200
ภาพที่ 5.67	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพงก่อนปีพ.ศ. 2440 และปีพ.ศ. 2440	200
ภาพที่ 5.68	แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งชุมชนและศูนย์กลางด้านการปกครอง- ของเมืองสันกำแพงตั้งแต่ก่อนปีพ.ศ. 2445-2560	202
ภาพที่ 5.69	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสันกำแพง ช่วงปีพ.ศ. 2440-2480	203
ภาพที่ 5.70	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพงปีพ.ศ. 2480	204
ภาพที่ 5.71	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสันกำแพง ช่วงปีพ.ศ. 2480-2530	206
ภาพที่ 5.72	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพงปีพ.ศ. 2500	206
ภาพที่ 5.73	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพงปีพ.ศ. 2530	208
ภาพที่ 5.74	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพง ที่ปลูกสร้างหรือถูกปรับเปลี่ยน ในช่วงปีพ.ศ. 2500-2530	209
ภาพที่ 5.75	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพง ในช่วงปีพ.ศ. 2530-2560	211

ภาพที่ 5.76	ลักษณะทางกายภาพของตลาดบ่อสร้างในปัจจุบัน	211
ภาพที่ 5.77	ลักษณะภูมิทัศน์ย่านเศรษฐกิจใหม่ ลักษณะภูมิทัศน์ย่านเศรษฐกิจกลาง-เก่า และลักษณะภูมิทัศน์เขตที่อยู่อาศัยของเมืองสันกำแพง	211
ภาพที่ 5.78	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสันกำแพง ช่วงปีพ.ศ. 2530-2560	212
ภาพที่ 5.79	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพงปีพ.ศ. 2560	212
ภาพที่ 5.80	แผนที่สรุปพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสันกำแพง	214
ภาพที่ 5.81	แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยและอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ-สังคมระดับเมือง ที่ส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐาน องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเมือง สถาปัตยกรรมเรือนค้าและอาคารพาณิชย์ของเมืองสันกำแพง	215
ภาพที่ 5.82	แผนที่แสดงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเมืองที่สำคัญ ภายในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภี	217
ภาพที่ 5.83	แผนที่แสดงภาพรวมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภี	218
ภาพที่ 5.84	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสารภี ก่อนปีพ.ศ. 2440-2460	220
ภาพที่ 5.85	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีก่อนปีพ.ศ. 2400 และปีพ.ศ. 2440	221
ภาพที่ 5.86	ลักษณะทางกายภาพของตลาดเทศบาลสารภี (ตลาดสดยางเนิ้งเก่า) ในราวปีพ.ศ. 2500	222
ภาพที่ 5.87	ศาลเจ้าเงินในพื้นที่ตลาดเทศบาลสารภี (ตลาดสดยางเนิ้งเก่า)	223
ภาพที่ 5.88	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสารภี ปีช่วงพ.ศ. 2440-2510	223
ภาพที่ 5.89	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีก่อนปีพ.ศ. 2460 และปีพ.ศ. 2500	224
ภาพที่ 5.90	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีในช่วงปีพ.ศ. 2464-2500	224
ภาพที่ 5.91	ภาพตัวอย่างเปรียบเทียบลักษณะอาคารเรือนค้าปากทิศตะวันตก และทิศตะวันออกของถนน	226
ภาพที่ 5.92	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีในช่วงปีพ.ศ. 2500-2520	226
ภาพที่ 5.93	ลักษณะทางกายภาพของคลองส่งน้ำในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภี	227
ภาพที่ 5.94	ลักษณะทางกายภาพของตลาดยางเนิ้ง (ใหม่) ในปัจจุบัน	228
ภาพที่ 5.95	ภาพตัวอย่างอาคารพาณิชย์สมัยใหม่ในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภี	228

ภาพที่ 5.96	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีในช่วงปีพ.ศ. 2520-2560	229
ภาพที่ 5.97	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีปีพ.ศ. 2530	229
ภาพที่ 5.98	ลักษณะทางกายภาพของตลาดเทศบาลสารภี (ตลาดสดยางเนิ้งเก่า) ในปัจจุบัน	230
ภาพที่ 5.99	ลักษณะภูมิทัศน์ย่านเศรษฐกิจและส่วนราชการ ลักษณะภูมิทัศน์ย่านเศรษฐกิจใหม่ และลักษณะภูมิทัศน์เขตที่อยู่อาศัยเมืองสารภี	230
ภาพที่ 5.100	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองสารภี ปีพ.ศ. 2510-2560	230
ภาพที่ 5.101	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีปีพ.ศ. 2560	231
ภาพที่ 5.102	แผนที่สรุปพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองสารภี	232
ภาพที่ 5.103	แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยและอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ-สังคมระดับเมือง ที่ส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐาน องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเมือง สถาปัตยกรรมเรือนค้าและอาคารพาณิชย์ของเมืองสารภี	233
ภาพที่ 5.104	แผนที่แสดงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมเมืองที่สำคัญ ภายในย่านเศรษฐกิจเมืองหางดง	235
ภาพที่ 5.105	แผนที่แสดงภาพรวมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านเศรษฐกิจเมืองหางดง	236
ภาพที่ 5.106	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองหางดงก่อนปีพ.ศ. 2450 และปีพ.ศ. 2450	238
ภาพที่ 5.107	ลักษณะฐานอิฐที่ปรากฏบริเวณวัดहां ในพื้นที่ชุมชนบ้านสันฟ้างาม เมืองหางดง	239
ภาพที่ 5.108	สภาพแวดล้อมของหอเสื้อบ้าน (ป้อบ้าน) ในพื้นที่ชุมชนบ้านสันฟ้างามเมืองหางดง	240
ภาพที่ 5.109	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองหางดง ก่อนปีพ.ศ. 2500	242
ภาพที่ 5.110	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองหางดงปีพ.ศ. 2500	242
ภาพที่ 5.111	ร่องน้ำขนาดเล็กที่ไม่ได้ใช้การแล้ว และลำเหมืองแม่ท่าช้างที่ปรากฏ อยู่ในบริเวณชุมชนบ้านสันฟ้างาม เมืองหางดง	243
ภาพที่ 5.112	แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองหางดงปีพ.ศ. 2510	244
ภาพที่ 5.113	แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองหางดง ปีพ.ศ. 2514-2525	246
ภาพที่ 5.114	ภาพตัวอย่างอาคารเรือนค้าในย่านเศรษฐกิจเมืองหางดง ในช่วงหลังปีพ.ศ. 2510	246
ภาพที่ 5.115	ภาพตัวอย่างอาคารพาณิชย์ในย่านเศรษฐกิจเมืองสารภีในช่วงปีพ.ศ. 2520-2560	247

ภาพที่ 5.116 แผนภาพแสดงที่ตั้งและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเมืองหางดง ปีพ.ศ. 2525-2560	248
ภาพที่ 5.117 แผนที่แสดงพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองหางดงปีพ.ศ. 2530 และปีพ.ศ. 2560	248
ภาพที่ 5.118 ลักษณะภูมิทัศน์ย่านเศรษฐกิจ ลักษณะภูมิทัศน์ชุมชนที่เชื่อมกับ ตลาดเทศบาลหางดง และลักษณะภูมิทัศน์เขตที่อยู่อาศัยเมืองหางดง	249
ภาพที่ 5.119 ลักษณะทางกายภาพของตลาดเทศบาลหางดงในปัจจุบัน	249
ภาพที่ 5.120 แผนที่สรุปพัฒนาการย่านเศรษฐกิจเมืองหางดง	250
ภาพที่ 5.121 แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยและอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ-สังคมระดับเมือง ที่ส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐาน องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเมือง สถาปัตยกรรมเรือนค้าและอาคารพาณิชย์ของเมืองหางดง	251
ภาพที่ 6.1 แผนที่สรุปและเปรียบเทียบพัฒนาการทางกายภาพจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ของเมืองบิรารของเมืองเชียงใหม่	259
ภาพที่ 6.2 แผนที่สรุปพัฒนาการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างพื้นฐาน และลักษณะกายภาพของเมืองบิรารของเมืองเชียงใหม่	260